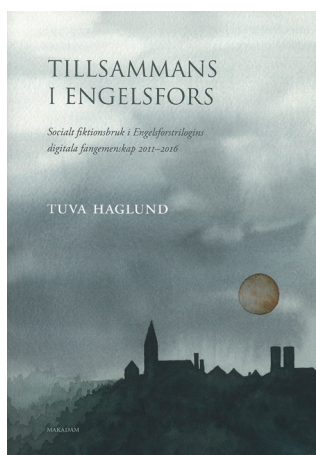

Review/Recension

TUVA HAGLUND
**TILLSAMMANS
I ENGELSFORS**
**Socialt fiktionsbruk i
Engelsforstrilogins digitala
fangemenskap 2011–2016**

Göteborg: Makadam förlag, 2021.

Skrifter utgivna av Svenska barnboks-
institutet, nr 153 (334 sidor)

Tuva Haglunds avhandling *Tillsammans i Engelsfors. Socialt fiktionsbruk i Engelsforstrilogins digitala fangemenskap 2011–2016* (2021) behandlar det material som Engelsfors-fans skapat. Det består av teckningar, bilder, video och berättelser om de fiktiva figurerna i Mats Strandbergs och Sara Bergmark Elfgrens Engelsforstrilogi – *Cirkeln* (2011), *Eld* (2012) och *Nyckeln* (2013) – samt fansens kommunikation kring fanproduktionerna och källtexten. Strandbergs och Bergmark Elfgrens fantasyromaner – samt seriealbumet *Berättelser från Engelsfors* (2013) och filmatiseringen av *Cirkeln* (2015) – om de unga häxorerna i Engelsfors är mycket uppskattade av läsare och publik. Det är därför inte förvånande att engagerade läsare, eller fans, valt att dela med sig av sina bilder av och berättelser om ”De utvalda” eller andra karaktärer i Engelsforsvärlden. I och med valet av studiematerial är Haglunds projekt originellt: någon större studie av fans verk om en svensk fiktionsvärld har inte gjorts tidigare.

Avhandlingen bidrar både till litteraturvetenskaplig forskning och till forskningsfältet fanstudier. I de två första kapitlen stakar Haglund ut det fält hennes studie placerar sig inom, genom att beskriva de teoretiska perspektiv och den terminologi hon använder sig av. Med ett stadigt avstamp i Rita Felskis teorier om fiktionsbruk (*Uses of Literature*, 2008) och i narratologen Marie-Laure Ryans kognitivt inspirerade teorier om multimediala berättelsers *världar* som skapas hos läsaren, orienterar Haglund sin läsare inom området fanstudier på ett säkert och hemtamt sätt. Basbegrepp från fankulturen förklaras här, såsom *kanon* (källtext fansen utgår från), *fanon* (gemensamma tolkningar som fangemenskapen är någorlunda

©2021 Malin Isaksson. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), permitting all non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Citation: Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken - Journal of Children's Literature Research, Vol. 44, 2021 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v44.597>

överens om) och *headcanon* (en persons individuella tolkning av något från kanon). Det sistnämnda är särskilt intressant då olika *headcanons* ingår i Haglunds primärmaterial, exempelvis i form av läsa- res bild av Engelforshäxornas yttre.

Fiktionsbruk är i centrum för Haglunds studie och inspirationen från Felski ger verktyg att analysera såväl det konkreta användandet av ord, emotikoner, bilder, videor och GIF:ar som de upplevelser som fansen ger uttryck för genom dessa. Att deras läsupplevelser är starka framgår tydligt av materialet. I de analyserna bistår både Felski och Ryan med viktiga perspektiv på just den typ av läsning som gör en uppslukad, som väcker kraftfulla emotioner och som får en att vilja fortsätta utforska den fiktionsvärld som är så tilldragande och givande. Att själv teckna eller skriva något om den världen beskrivs av många fans som ett sätt att ge utlopp för de starka reaktioner de upplevt. Att dela det med andra engagerade beskrivs som givande. Det är med hjälp av en *affektiv hermeneutik* (lånat från fanfiction-forskaren Anna Wilson) Haglund närmar sig interaktionen inom vad hon kallar den emotionella gemenskapen kring Engelforskanon. Utgångspunkten är att känslor och känslouttryck är en nyckel till fangemenskaper; utan förståelser för de emotioner som uttrycks når vi knappast någon djupare förståelse för fans verk eller gemenskaper.

Det är ett helhetsgrepp Haglund tar om primärmaterialen för att "samläsa" fansens verk snarare än behandla individuella, autonoma texter och bilder på det sätt som är brukligt inom fanfiction-forskning. Hon betraktar därför fansens produktioner som en gemensam fantasi om Engelfors där texter och bilder belyser varandra, och där vissa teman och motiv framträder tydligare än andra. Analyser och diskussioner om en sådan tolkningsgemenskap hämtar inspiration och stöd från Stanley Fishs koncept. Valet att analysera primärmaterialen som en dynamisk helhet snarare än att följa tidigare litteraturvetenskapliga fanstudier och deras fokus på individuella verk är ett övervägande som Haglund resonerar kring på ett insatt vis. På liknande sätt motiverar hon andra avgränsningar och metodval, oftast i relation till tidigare forskning. Hennes läsare får därmed en tämligen komplett bild av vad som hade varit möjligt att göra men som av olika skäl inte är det mest givande i denna studie. En sådan nyanserad diskussion förs inte minst om de etiska aspekter som rör studier av visserligen officiellt publicerat material, men som nog främst avsetts för en begränsad publik. Som Haglund påpekar är detta en stor och stormig debatt bland fans och vissa fanstudieforskare. Hon beskriver dock hur hon närmar sig sitt material på ett metodologiskt rimligt och respektfullt sätt, bland annat genom att

anonymisera de "användare" (eller pseudonymer) som publicerat sina verk i olika digitala kanaler.

I kapitel tre presenterar Haglund studiens primärmaterial och den kartläggning hon gjort av detsamma. Det är hämtat från de kanaler som varit mest relevanta för fansen i just Engelsforsgemenskapen: Facebook (förlagets och författarnas officiella grupp "Cirkeln"), Instagram, appen Wattpad, fanfiction-arkivet Archiveofourown, mikrobloggen Tumblr samt webbplatsen Deviantart. De tre sistnämnda är hem för fangemenskaper av många slag; där delas tankar, frågor och egna text- eller bildproduktioner med andra intresserade. De två första är mer generella sociala medier där diverse material läggs ut. I gruppen "Cirkeln" har förlag och författare publicerat information, reklam, med mera och gruppmedlemmar har kunnat kommentera och även be att få publicera något eget. Beslut om publicering fattas av Cirkelngruppens administratör(er). I de övriga digitala kanalerna beslutar användaren själv om publicering. Totalt har Haglund samlat cirka 800 inlägg bestående av *fanart* (bilder), *fanfiction* (berättelser i text) och kommentarer på dessa eller på inlägg gjorda av förlag eller författare i Facebookgruppen. Som kommentarer räknas allt ifrån emotikoner och korta utrop till bildtexter och interaktioner av kortare eller längre slag. Som Haglund säger förekommer kreativa inslag inte bara i fanart och fanfiction; de syns även i paratexter, respons eller fankulturella aktiviteter som "utmaningar" (att skriva/teckna utifrån specifika, givna parametrar) eller "ask"-inlägg (där en Tumblr-användare kan ställa frågor till övriga och de som vill svarar). Att inkludera även korta kommentarer och paratexter liksom korta dialoger eller annan interaktion mellan fans visar på Haglunds lyhördhet och respekt för materialet och dess upphovspersoner. Dessutom låter det henne dra slutsatser som annars inte skulle framkomma.

Primärmaterial i Haglunds analys är unikt i så måtto att hon kartlägger *samtligt* fanproducerat Engelsforsmaterial under perioden 2011–2016. De 800 inläggen är vad som finns, har hon kunnat konstatera efter omfattande och komplexa sökningar. Hennes kartläggning visar hur publicerings- och kommunikationsmönster ser ut inom och mellan de aktuella kanalerna. Här utkristalliserar sig en bild av Tumblr som det forum med starkast fankulturell anknytning och Facebook som platsen med svagast koppling till fankulturens jargong, vanor, genrer och liknande. Inom Facebook är tröskeln låg för att delta – man behöver inte ha någon specifik förståelse om fanmiljöer. Det är viktigt för den som forskar om fans och deras verk

att inse vilka skillnader som föreligger mellan olika publiceringsforum, för risken att missförstå grundläggande saker om kommunikation och verk är annars stor. Här kan Haglunds analys av kartläggningen med fördel tjäna som inspiration för andra.

Utifrån det helhetsgrepp hon har om materialet kan Haglund peka ut några tydliga trender, motiv och teman. Hon kan även konstatera att Engelsforsfansens fiktionsbruk huvudsakligen består av fem olika former: fanfiction, fanart, headcanon-texter, paratexter samt utmaningar. Analyser av headcanons är verkligen inte vanliga i fanstudie-sammanhang. Haglund ger ett viktigt bidrag till fältet när hon lyfter fram de headcanons som Engelsforsfansen delar med sig av, i bilder, paratexter eller interaktion. Det kan exempelvis handla om att någon ser karaktären Vanessa som brunett fastän hon i kanon (romaner, tecknad serie och film) är blond; det går bara inte att hjälpa, i den läsarens föreställningsvärld ser Vanessa ut på ett lite annat sätt. Den fanart som är riklig i Haglunds material är exempel på en *visuell headcanon*, som hon kallar det. Detta fiktionsbruk visar alltså på läsarnas mentala bilder av de fiktiva figurerna, vilket är en annorlunda och ny väg mot en förståelse av hur läsning och fantiserande går till, ur mer kognitiva perspektiv.

Kapitlen fyra och fem går djupare in i analyser av fansens verk: främst bilder men även berättelser. Det analytiska perspektivet präglas som sagt av samläsning, vilket är givande i en studie där just socialt fiktionsbruk står i centrum. Analyskapitlen behandlar två olika starka teman eller tendenser i Engelsforsfansens verk: dels gemensamt berättande om de döda häxorna, i framför allt *angst* eller *fluff*-sammanhang (mörka respektive lugnande och vardagliga motiv), dels representationer av det centrala kärleksparet i Engelsfors källtext, nämligen Linnéa och Vanessa, eller Linessa som de oftast kallas i fansens kommunikation. Sådana teleskopnamn bildade av en sammanslagning av kärleksparets namn är standard inom den fankultur som kallas *shipping*, där karaktärer paras ihop i förhållanden, (relation)*ships*. Utifrån bilder och deras paratexter gör Haglund rika analyser som visar hur teckningar eller andra bilder måste förstås utifrån sin Engelsforskontext, hur paratexter situerar bilder än starkare i den fiktionsvärlden och hur paratexter även förmedlar de starka känslor fankonstnärerna ofta har för denna värld. De känslorna bekräftas av andra i fangemenskapen och bidrar till att stärka just gemenskapen.

Fansens skapande är en "lekfull praktik" (193), exempelvis i sådana transpositioner som innebär att något från kanon ändras. I Haglunds fjärde kapitel analyseras bilder och berättelser om karaktärer

som i kanon dött. Här får de komma tillbaka, eller fortsätta leva, i antingen angst- eller fluff-historier. Dessa två är existerande och välkända format inom fankulturen. Angst och fluff utgör med andra ord två olika "repertoarer" (226), i Haglunds terminologi, vilka fansen kan välja att använda sig av. Oavsett om bilder och berättelser ramar in av en angst-genre (dyster, mörk historia) eller en fluff-dito (uppmuntrande, lugnande ofta vardagliga historier) visar fanverken och deras respons på en empatisk inlevelse i fiktionsfigurernas situation eller liv. Ytterligare repertoarer som diskuteras är de queera fanformaten, såsom *slash* och *femslash*, det vill säga homoerotiska berättelser eller bilder om fiktionsfigurer som inte är par i kanon och som vanligtvis representeras som hetero i kanon. Engelsforskanon är annorlunda än mycket annan populärkultur på den punkten, konstaterar Haglund, då det centrala kärleksparet består av två tjejer. Det blir därmed lite svårare att slasha denna kanon, för att uttrycka det på fanjargong. Haglund konstaterar även i detta kapitel att bekräftande respons är vanlig och att de figurer som representeras liknar kanonkaraktärerna. Det blir alltså tydligt att deltagarna i fangemenskapen vill ha kontinuitet och igenkänning. Framför allt vill de ha mer av "sin" fiktionsvärld.

De representationer Engelsforsfansen delar med sig av utgår tydligt från fiktionsfigurerna i Engelsforsvärlden, främst "De utvalda" men även andra häxor. De bekräftar i allt väsentligt kanonberättelsen. Vidare tenderar fansen att bekräfta varandras verk – inga stormiga debatter om tolkningar eller annat i denna gemenskap. Som Haglund så riktigt påpekar har mycket av den tidigare fanstudie-forskningen handlat om texter och bilder som visar på motstridiga eller rebelliska tolkningar – framför allt när det gäller att skriva fram romantiska berättelser om samkönade par som inte är par i kanon (slash och femslash). Att fantisera vidare utifrån ett viktigt par i Engelsforskanon, Linnéa och Vanessa, är däremot att följa kanonberättelsen. Som Haglund visar är den sannolikt tillräckligt progressiv och öppen vad gäller kärleksförhållanden för att fansen inte ska behöva korrigera den.

Den bekräftande läsarten beskrivs ofta som något negativt, som inte tillräckligt analytisk eller distanserad. Haglund bemöter den typen av förhållningssätt genom att visa på hur mycket hennes studie kan säga om ett material där bekräftande läsningar och emotionell gemenskap är viktiga element. I en sådan digital läsgemenskap blir upprepningar och andra tolkningsbekräftelser snarare ett starkt uttryck för "ett gemensamt förhållningssätt till fantasi och fiktion" (271). Som jag läser Haglund innebär detta att läse- och skapar-

gemenskaper liknande den hon studerar borde vara av intresse för såväl receptionsforskare som kognitiva litteraturforskare. Som Haglund förklarar det: känsloutryck och bekräftanden har en performativ funktion inom Engelsforsfansens gemenskap.

Ytterligare en fördom som kommer på skam i Haglunds avhandling är den att läsare av ungdomslitteratur, särskilt unga läsare, skulle ägna sig huvudsakligen åt identifikationsläsning. Att läsa för att identifiera sig med huvudpersonen eller andra ses dessutom ofta som något negativt, som en alltför enkel läsart. Haglund visar i sin studie att identifikation med Engelsforskaraktärerna *inte* är någon vanlig drivkraft för fanproduktion. Det är snarare fråga om en empatisk vänskap med fiktionens figurer: engagemang och omsorg. Detta gäller även shipping-fans: de visar ett starkt emotionellt engagemang i ett pars relation, samtidigt som de iscensätter starka känslor i egenskap av läsare och shipping-fan.

I det avslutande kapitlet av *Tillsammans i Engelsfors* placerar Haglund sina forskningsresultat i en större samhällskontext. Hon håller med om att det är oroande att barn och ungdomar idag ägnar lite eller ingen tid åt litteraturläsning medan de tillbringar mer och mer tid i digitala sammanhang. Däremot nyanserar hon dikotomin litteratur-digitalt något genom att påpeka att digitalisering kan se ut som i materialet i hennes studie. I Engelsforsmaterialet går litteraturläsning och digitalisering hand i hand. Inom fangemenskapen fördjupas starka läsoplevelser genom "samtal och samvaro med andra" (276). Det aktiva och sociala läsarbete som Haglund ser hos Engelsforsfansen går säkert att frammana i andra sammanhang, menar hon. Med en bättre förståelse av hur fankultur fungerar skulle vi bättre förstå hur litteratur och fiktion används idag. Jag ser fram emot fler studier där Tuva Haglund skriver ännu mer om precis det.

Malin Isaksson
Universitetslektor i franska
Umeå universitet